

Əbül fət MƏDƏTOĞLU
madatoglua@mail.ru

ARXAMCA BİR QƏBİR BAXDI..

İtirdiklərimə və itirməkdə olduqlarımın ruhuna

Bəzən doğulduğum üçün, yaşadığım üçün özümün özümdən zəhləm gedir. Az qala yerə-göyə asi düşmək istəyirəm... az qala hamını bezdirmək, hamını sancmaq, hamını əsəbiləşdirmək durumuna düşürəm. Lap açığı desəm, özümdən də, yaşamağımdan da bezirəm, yoruluram... Bunları pafoslu sözlər hesab etməyin. Düşünməyin ki, yaqın yenə hansısa damarım tapdın, kimsə mənə qarşı ögeylik numayiş etdirib, haqqımı tapdayıb... Xeyr, mən onsuz da belə məqamlara alışısam, adətəkdə olmuşam. Ətrafımdan, cəmiyyətdən, doğmalardan, dostlardan, qohum-qonşudan o qədər soyuq baxışlar, laqeyd münasibətlər, haqsızlıqlar görmüşəm ki, bir növ bunu həyatımın norması hesab etmişəm. Anlamışam ki, hamı hər kəs üçün eyni ölçüdə, eyni düşüncədə, eyni yanaşmada ola bilməz. Əgər olsa, onda dünyanın dadı-duzu tamam qəçar... Eyni boz rəng gözləri yorar, ümidsizlik yaradar və insanlar da daha çox tərki dünyalığa könül verərlər...

Bəli, bütün bu dediklərim, bu yazdıqlarım əslində dünyanın özünə və yaxud da taleyimə, bəxtimə olan küfr deyil. Sadəcə və sadəcə gerçəkliyə, yaşama qarşı bir dözümsüzlükdü, bir üsyandı. Axı bütün yolların sonu olduğu kimi, bütün işlərin yekunu göründüyü kimi, bütün düşüncələrin sonu belli olduğu kimi, mənim də bu dünyada, bu həyatda taleylə, bəxtlə yol-yoldaşlığımın bir sonluğu olmalıdır. Və mən baxıb, görüb bilməyirəm ki, bu tale, qismət məni haraya və niyə çəkib aparır və ümumiyyətlə nəyin sorağında yam, mən nə istəyirəm, nə arzulayıram, nə axtarıram, məni nə gözləyir? Bu ardıcıl sözlər özü-özlüyündə bir sualdır və özü-özlüyündə də mükəmməl və konkret bir cavab gözləyir. Təəssüf ki, 55 yaşımın bir göz qırpımında dayandığım məqamda da mən o cavabları tapa bilmirəm.

Elə bilməyin ki, düşüncəm, dünyagörüşüm kasaddı, anlayışlı deyiləm, yozum edə bilmirəm, çözüm tapmıram. Yox, belə deyil. Əslində bəlkə də mən dünyanı daha çox anlıyıram, taleylə, qismətlə daha çox barışıram. Buna görə də dünya da, tale də, qismət də məni üzüyola, sözəbaxan uşaq kimi qəbul edib. Necə deyirlər, yola verir. Yol demişkən...

Hə, ömür əslində bir yoldur. Ancaq həmin ömür yolu hər kəs üçün fərqli-fərqlidir. Kimi göy çəmənlikdən keçir, kimi səhradan, kimi tozlu-torpaqlı yoldan, kimi kol-kos içindən, kimi də daşlı, qayalı, çınqıllı ərəzilərdən... Amma ən qərribəsi odur ki, bu yolların hamısında ləpir izi qalmır. Çünki o yol sahibi öz məqsədinə, öz amalına doğru hərəkət edəndə Allahın sevdidiyi və Allahını görüb yola çıxıldığını ifadə edən kəsləri ləpir sahibi kimi, iz sahibi kimi naxışlayır yollara. Yeni mənim üçün birmənalı qəbul olunan həqiqət budur ki, içində Allah sevgisi, başının üzərində Allah olan, əqidəsi saf, düşüncəsi və ürəyi eyni kök üzərində köklənmiş insanların izi qalır dünyada, onların yolları xatırlanır, onların yolları işarələ-nir tarixin yaddaşına. Qalanlara isə...

Məncə, nə isə deməyə ehtiyac yoxdur. Sadəcə, anlamaq lazımdır ki, yolu da hər adam olmur. Sözü böyük mənasında yolçu ümidə, işığa doğru gedəndi. Amma yolçuluq edənlər isə dilənənlər, əl açanlardı. Ən qorxulusu da, elə əl açanlardı. Allaha yox ha, insana, bəndəyə - özü də fərq qoymadan, ağına-bozuna

baxmadan, əqidəsini bilmədən, məsləkindən xəbərdar olmadan... Bax, rəhmətlik Qabil demiş, onda müsbət oluruq biz!

İndi ətrafımda baş verənləri, gördüklərimi, eşitdiklərimi elə bil kino lenti kimi gözümün önündən keçirirəm. İstəyirəm ki, öz yolumu, öz izimi, öz ləpirimi həmin o olanların içəri-sində axtarıb tapım. Ancaq mümkün olmur, ona görə ki, həmin olanlar, həmin o çevrəmdə müxtəlif baxışlarla, müxtəlif düşüncələrlə, müxtəlif əqidələrlə, müxtəlif mövqelərlə bir camiyə təşkil edənlər əslində kütlə imiş. Kütlə isə özü-özlüyündə, ən yaxşı halda "uraal" qışqıra bilərəm. Amma mənim o yaşıma keçib. Mən qışqırmaq fikrində deyiləm və heç olmamışam da. Özüm bildiyim, özüm dərk etdiyim çətinliyinə, əziyyətinə, hətta uğursuzluğa apardığını bildiyim yolla getmişəm, gedirəm və ömür vəfa etsə, gedəcəm də. Ömür demişkən...

**Mənim ola bilmədin
Bəlkə də istəmədin
Bəlkə də... yox!
Sənin ola bilmədim
Bəlkə də çox istədim
Bəlkədən çox!..**

**Mənim ola bilməyən
Sənin ola bilən
Bəlkədən asılı qalıb!..
Bəlkə də...**

**Bəlkə də bu səbəbdən
Tərəddüdlər edirsən
Ölüm səndən aldığı
Ziyarətə gedirsən?! -
Bəlkə də yox...**

Dayandığım yer Qarabağın aran hissəsidir. Bu nöqtədən mənim kəndimə uzağı 50-55 km bir məsafə var. Dan yerinin sökülən vaxtı idi. Günəşin ılıq nəfəsi dağların arxasından boylanmağa başladığı bir vaxtda mən də gözümü zilləmişəm kəndim olan istiqamətə. Dağın döşündəki evlər qara nöqtələr kimi görünür. Necə maraqla baxdığımı hiss edən zabit dostum sürücüsünə göstəriş verir, maşından binokl götürürlər... Və onu gözlərimə yaxınlaşdırıram. İndi kəndimlə mənim aramdakı məsafə hardasa 5-3 dəqiqəlik qaçış uzunluğundadır. İlahi, insan niyə bu qədər zalımdı, zülkardı, dağdıcısı. Axı evi də, abidəni də, yurd-yuvasını da, bir sözlə, gözümüz görənlərsə, onun yüz də doxsan doqquzunu insan yaradır, insan tikib qurur. Bəs onda öz tikdiyini, öz ucaldığını niyə belə amansızcasına yandırır, dağıdıb kül edir? Anlaya bilmirəm. Başa düşə bilmirəm ki, daşın, divarın, ağacın, otun, quşun nə günahı var? Niyə biz mütləq dağıtma-lıyıq, kəsib doğramalıyıq, öldürməliyik, yandırma-lıyıq? Məgər bunsuz mümkün deyil? Məgər işğal olunmuş kəndin evləri tikildiyi kimi, ucaldığı kimi qalsa dünyaya, insanlığa qüsür gətirir? Bəlkə dağıtmaq nəyisə dəyişir, nəyisə yaxşıya doğru aparır. Yenə baş açma bilmirəm. Elə baş açma bilmədiyim bir halda da həmin o böyüdücü binokulla kəndimi öz təxminimlə ev-ev gəzirəm. Birdən gözüm kəndin ən uca yerindəki qəbiristanlığa sataşır. Orda babalarım yatır, nənələrim yatır... Orda Azərbaycan tarixində unudulmaz imzası olan "Qarabağname" müəlliflərindən biri kimi tanınan

alim, yazar, müəllim Mirmehdi Xəzani yatır... Orda şəhid doğmaları uyuyur. Və mən o məzarları səngərin bu biri üzündən gözəndən keçirirəm. Məzarları görmək mümkün deyil. Kol-kos, vəhşiləşmiş təbiət elə bürüyüb ki, məzarları, sanki onları qorumağa, hifz etməyə çalışır. Və mən bu kol-kosun qəbirlərə olan ehtiramı qarşısında susuram. Axı onlar indi məndən daha güclü, daha qətiyyətli görünür... İndi onlar həmin məzarları qoruyurlar, zi-yarət edirlər, axşam səhərini birlikdə açırlar. Mən isə...

Əslində mən isə öz xəyallarımla, xatirələrimlə və hərdən də yuxularımın qonağı olan müxtəlif məqamlarla baş-baş qalmışam. İnsan nə qədər xəyalla, xatirəylə təsəlli tapar, anlaya bilmirəm. Sadəcə, həmin məqamda anladığım birçə odur ki, sən demə insan dağdan da, daşdan da, demirdən də, bir sözlə sərt nə varsa hamısından güclüdür, dözümlüdür. Ona görə də dözürlü və dözdüyü qədər də içində əriyir, içində şam kimi sozalı. Onu kəndən görmək mümkün olmur və yaxud da görmək istəyənlər tapılmaz. Bax, belə bir anda da bayaqdan diqqətimin ilişib qaldığı Mirmehdi Xəzaninin qəbirüstü günbəzinin lap dibində bitmiş xan çinarın necə böyüdüyünü seyr edirəm. O çinari sonuncu dəfə 1991-ci ilin oktyabr ayının sonunda görmüşdüm. Onda çinar təzəcə günbəzə boy verirdi, təzə-təzə onun budaqları günbəzin üzərinə kölgə salırdı. Amma indi üstündən 27 il keçəndən sonra o çinarın necə əzəmətli olduğunu görüb və ona o qədər uzaqdan və bu qədər daxili bir sarsıntı ilə baxmağın nə demək olduğunu mən ifadə edə bilmirəm. Məhz ona görə də deyirəm ki, insan dağdan-daşdan dözümlüdür. Təəssüf ki, biz dözümlə yaman öyrəşirik, yaman vermiş edirik. Vermiş də ki, insanı heç də həmişə uğura, yaxşılığa aparıb çıxarmır...

**Dolaşıq düşən günlərin
Kələfin çözmək çətindi...
Dərdin yumruqları altıda
Dayanıb dözmək çətindi!**

**Kimdi sinəsinə döyən?
Uşaq kimi özün öyən...
Kimə dəysə mənə dəyən -
Bilər ki, dözmək çətindi!..**

**Nağıl danışmaq asandı
Demə, ağıllı susandı...
Kimlər yalandan usandı -
Bilər ki, dözmək çətindi!..**

Hə, yazımın əvvəlində bir qərribə söz oynunu oynatmaq istədim, daha doğrusu, özünü kökləmək istəyən aşıq kimi var-gəl etdim. İstədim ki, dünyanı da, yolları da, insanları da, çevrəmi də, öz iç dünyamı da, haqlı-haqsız olduğumu da, bir sözlə, görünən, duyulan nə varsa hamısını bir yazıda, bir sim üstə pıçıldayım. Bilmirəm alındı, yoxsa yox, amma...

Dağılıq Qarabağın dövlət fond torpağı olan və bu gün Xocavənd rayonunun bir neçə qəsəbəsinin, icra strukturlarının yerləşdiyi Haramı düzündə özümü üz-üzə qalanda əvvəldə yazdıqlarımın hamısını ürəyimdən, ağılımdan keçirdim. Bu da səbəbsiz deyildi. Çünki köhnə qəbiristanlığını kol-kos basmış qədim Tuğ kəndinin Haramı düzündə təzə bir "nuxsəsi"

də dünyaya gəlib. Bunu da insanlar yaradıb. Evlər tikib, ağaclar əkib - adını da Yeni Tuğ qoyublar...

Bu Yeni Tuğun yeni bir qəbiristanlığı da var. O da Haramı düzündədi. Burda da mənə doğma insanlar uyuyur. Həmin insanların başdaşlarını gözəndən keçirirəm, doğum, ölüm tarixlərinə baxıram və fikirləşirəm:

- İlahi, insanlar nə yaman az yaşayırlarmış?!

Burdakı qəbirlərin üzərində göstərilən tarixlərə baxıb hesablama aparanda 15-16 yaşından üzü yuxarı bu dünyada 25 il, 30 il, 40 il yaşayan həmkəndlilərim köç edəblər. Amma Qarabağ savaşından öncə kəndimizdə dünyasını dəyişən insanların orta yaşı 60-65 olurdu. Biz 60-65 yaşında dünyasını dəyişənlər üçün dəhşətli dərəcədə üzülürdük. Az qala bütün kənd həmin mərhumu böyük sıxıntılarla, böyük sarsıntılarla son mənzilə yola salırdı, hamı ağlayırdı. İndi isə Yeni Tuğda dünyasını 30-35 yaşında dəyişənlər üçün az qala doğmalardan başqa kimsə göz yaşı tökmür. Sanki insanlar çevrələrindəkinin bu yaşda ölümünə də adət edəblər. Bunu da təbii qəbul edirlər. Bax elə buna görə mən vermişin necə pis bir iş olduğunu təkrar-təkrar yazıram.

Biz ölümə də vermiş edirik... biz ölənlər üçün də ağlamağı yavaş-yavaş unuduruq. Amma unutmadığımız, lap dəqiq desəm, Tuğ kəndində etmədiyimiz nələr varsa, onları rahatlıqla həyata keçiririk. Yaslarımızda süfrə bəzəyirik, çeşid-çeşid şirniyyatdan meyvələrə qədər. Yas süfrəsi az qala toy süfrəsi kimi təmtəraqlı olur. Bu Yeni Tuğun qaydasıdır, ona hamı canıyla, başıyla əməl edir. Köhnə Tuğda isə bu qaydalar heç kimin yadına da düşmürdü, ağına da gəlmirdi və heç kim də yas məclisini toy məclisinə bərabər tutmağı vermiş çevirmirdi. Bu gün isə...

Yeni Tuğun yeni qəbiristanlığı. Qəbirlər nizamlı, səliqəli, ətraflarının ot-ələfi təmizlə-nib... Bir qəbir də qazılır. Bu ünvanın bir sakini də artır. Əslində son bir ayda bu kənd artıq beşinci sakini itirir, özü də müxtəlif yaşlarda. Neyləmək olar, bu da belə bir yazıdır, bu da belə bir taledi, biz də onu yaşamağa məhkumuq. Ona görə də məhkumluğumuzu da yavaş-yavaş vermiş çeviririk.

**Yenə ağırlı bir gün
Yenə qəmə əsirəm
Mən öz inadlarımla -
Kəndirimi kəsirəm!**

**Əlim, qolum boşalır
Yolum, izim silinir
Saçını sər üzümə
Yoxsa dərdim bilinir!**

**Bəbəklərim lillənir
Gözlərimin suyundan
İynə ucu işıq ver -
Tutub çıxım quyudan!**

... Hə, son günlərimin çox qərribə məqamları oldu. Təzə-təzə çalarlar da, təzə-təzə münasibətlər də, təzə-təzə keyfiyyətlər də, təzə-təzə sifətlər də üzə çıxdı. Və anladım ki, mənim köhnə, qədim bildiyim dünyada əslində sən demə, hər məqam üçün, hər sifət üçün yeni imiş, təzə imiş. Ona görə də arxamca baxan o qəbrə təzə dünyada "xoş gördük və əlvida!" deməkdən başqa ağıla heç nə gəlmədi. Onsuz da bu dünya məndə ağıl qoymayıb ki...